

**NASTAVNO-NAUČNOM VEĆU TEHNOLOŠKO-METALURŠKOG
FAKULTETA, UNIVERZITETA U BEOGRADU**

Na sednici Nastavno-naučnog veća Tehnološko-metalurškog fakulteta, Univerziteta u Beogradu, održanoj 11.09.2014. godine, određeni smo za članove Komisije za ocenu i odbranu doktorske disertacije kandidata Jelene Marković, dipl. inž. tehnologije, istraživača saradnika na Tehnološko-metalurškom fakultetu Univerziteta u Beogradu, pod nazivom:

„Proučavanje strukture i svojstava tečnih kristala oblika banane sa piridinom kao centralnim prstenom“.

Posle pregleda doktorske disertacije Komisija podnosi Nastavno-naučnom veću sledeći

IZVEŠTAJ

A. PRIKAZ SADRŽAJA DISERTACIJE

Doktorska disertacija Jelene Marković pod navedenim naslovom napisana je na 130 strana A4 formata (prored 1,5), sadrži 67 slika, 6 šema i 10 tabela. Tekst disertacije obuhvata sledeća poglavlja: Uvod (2 strane), Teorijski deo (42 strane), Eksperimentalni deo (20 strana), Rezultati i diskusija (41 strana), Zaključak (4 strane) i Literatura (190 literaturnih navoda, 21 strana). Pored navedenog, disertacija sadrži Izvod na srpskom i engleskom jeziku (po 2 strane), Spisak skraćenica i simbola, Spisak slika, Spisak šema, Spisak tabela, Sadržaj i Biografiju kandidata.

U Uvodu je dat kratak osvrt na oblast istraživanja i temu rada, kao i osnovni cilj ove doktorske disertacije koji obuhvata sintezu tečnih kristala oblika banane sa piridinom kao centralnim prstenom i utvrđivanje odnosa njihove strukture i mezomorfni svojstava. Istaknut je značaj ispitivanja uticaja različitih strukturnih elemenata na formiranje i vrstu mezofaze, da bi se mogle predvideti mezofaze sa željenim svojstvima.

Teorijski deo je podeljen u 8 tematskih celina: Tečno-kristalno stanje materije; Otkriće tečnih kristala; Klasifikacija tečnih kristala; Klasifikacija mezofaza kod tečnih kristala oblika

štapíća; Klasifikacija mezofaza kod tečnih kristala oblika banane; Veza između hemijske strukture i svojstava kod mezogena oblika banane; Tečni kristali sa piridinskim prstenom; Primena tečnih kristala. U prvoj tematskoj celini istaknuta su glavna svojstva tečno-kristalnog stanja, dok je u drugoj dat osvrt na otkriće tečnih kristala i istorijski pregled istraživanja u ovoj oblasti. U naredne tri celine prikazana je klasifikacija tečnih kristala, kao i klasifikacija mezofaza koje se javljaju kod molekula oblika štapíća i oblika banane. U šestoj tematskoj celini dat je pregled literature sa posebnim osvrtom na uticaj pojedinačnih strukturnih elemenata molekula oblika banane na nastanak i tip mezofaze. U sedmoj celini analizirani su do sada sintetisani tečni kristali koji u svojoj strukturi sadrže piridinski prsten. Na kraju ovog poglavlja ukratko su navedene i oblasti primene tečnih kristala.

Eksperimentalni deo obuhvata prikaz sinteza tri izabrane serije tečnih kristala oblika banane sa piridinom kao centralnim prstenom, zatim prikaz sinteza derivata 2,6-distirilpiridina (prekursora korišćenih za sintezu treće serije tečnih kristala), kao i njihovu potpunu strukturnu karakterizaciju (temperature topljenja, podatke dobijene FTIR, ^1H i ^{13}C NMR spektroskopijom). Takođe, u eksperimentalnom delu su navedene dodatne metode karakterizacije: diferencijalna skenirajuća kalorimetrija (DSC), polarizaciona optička mikroskopija (POM), metoda rasipanja rendgenskih zraka na malim uglovima (SAXS), elektro-optička merenja, UV-Vis spektroskopija, fluorimetrija i kvantno-hemijski proračuni.

U poglavlju Rezultati i diskusija prikazani su rezultati grupisani u četiri celine u skladu sa ispitivanjima koja su vršena: Mezomorfna svojstva proučavanih tečnih kristala; Analiza rezultata dobijenih SAXS metodom i elektro-optičkim merenjima; Analiza rezultata dobijenih kvantno-hemijskim proračunima; Proučavanje prekursora korišćenih za sintezu **III** serije tečnih kristala oblika banana. U okviru prve celine prikazani su rezultati ispitivanja tečno-kristalnih svojstava sintetisanih jedinjenja primenom DSC i POM eksperimentalnih tehnika. Na osnovu tekstura dobijenih POM tehnikom utvrđeno je da pojedina jedinjenja formiraju „banana“ mezofaze koje su identifikovane kao B1 i B7, dok su pomoću DSC metode određene temperature i entalpije faznih prelaza. U drugoj celini ova jedinjenja su dodatno ispitana SAXS metodom i elektro-optičkim merenjima, čime su nedvosmisleno potvrđeni navedeni tipovi mezofaza. U trećoj celini prikazani su rezultati optimizacije geometrije sintetisanih tečnih kristala oblika banane dobijeni kvantno-hemijskim proračunima pomoću DFT metode. Takođe su prikazane i analizirane

strukture najstabilnijih konformera, kao i njihova polarnost. U poslednjoj celini u okviru Rezultata i diskusije obuhvaćeni su i rezultati fizičko-hemijskih ispitivanja i kvantno-hemijskih proračuna derivata 2,6-distirilpiridina (prekursora korišćenih za sintezu treće serije tečnih kristala oblika banane). Navedena ispitivanja obuhvataju uticaj rastvarača na apsorpcione i emisione spektre derivata 2,6-distirilpiridina, ispitivanje solvatochromizma metodom linearne korelacije energije solvatacije, konformacionu analizu, optimizaciju geometrije i analizu molekulskih orbitala, kao i analizu emisionih spektara MCR metodom.

Zaključak sadrži sumirane zaključne komentare rezultata dobijenih u ovoj disertaciji uz naglašavanje njenog naučnog doprinosa.

Na kraju disertacije navedena je Literatura, koja sadrži sve reference citirane u radu.

Prilog uz disertaciju sadrži biografiju kandidata, izjavu o autorstvu, izjavu o istoventosti štampane i elektronske verzije rada i izjavu o korišćenju.

B. KRATAK OPIS POSTIGNUTIH REZULTATA

U cilju proučavanja odnosa strukture i svojstava tečnih kristala, u okviru ove disertacije sintetisane su tri serije molekula oblika banane sa piridinom kao centralnim prstenom. Serije se međusobno razlikuju prema vezujućim grupama koje povezuju centralni, srednji i spoljašnji prsten, pri čemu je u svakoj seriji varirana dužina terminalnih lanaca.

Prva serija jedinjenja sa amidnim i azometinskim grupama, usled jakih inter- i intramolekulskih vodoničnih veza, ima izuzetno visoke temperature topljenja (>300 °C), pa mezomorfna svojstva nisu mogla biti ispitana. U cilju snižavanja temperatura faznih prelaza, kod druge serije jedinjenja umesto amidnih korišćene su manje polarne estarske grupe za povezivanje centralnog prstena sa središnjim, i kao rezultat su dobijena jedinjenja koja formiraju mezofaze nalik B2 i B7 mezofazama. Daljim smanjivanjem polarnosti vezujućih grupa između piridina i središnjih prstenova, tj. uvođenjem olefinskih grupa, dobijena je treća serija jedinjenja sa još nižim temperaturama faznih prelaza koja formiraju B1 i B7 mezofaze.

Struktura svih jedinjenja je potvrđena FTIR, ^1H i ^{13}C NMR spektroskopijom, dok su temperature i entalpije faznih prelaza sintetisanih mezogena određene diferencijalnom skenirajućom kalorimetrijom (DSC). Ostala fizička svojstva su ispitana pomoću polarizacione

optičke mikroskopije (POM), elektro-optičkih merenja i SAXS metodom rasipanja rendgenskih zraka na malim uglovima. Optimizacija geometrije sintetisanih tečnih kristala oblika banane, određivanje najstabilnijih konformera kao i njihova polarnost, vršeni su kvantno-hemijskim proračunima pomoću DFT metode.

U drugom delu ove disertacije prikazani su rezultati ispitivanja prekursora korišćenih za sintezu treće serije tečnih kristala oblika banane (derivati 2,6-distirilpiridina). Serija od sedam simetričnih derivata 2,6-distirilpiridina je detaljno ispitana zbog svojih fizičkih i hemijskih svojstava (fluorescentnost, fotoelektrična i fotohemijska aktivnost i dr.) i široke potencijalne primene. S obzirom da fizičko-hemijske osobine derivata 2,6-distirilpiridina zavise od dinamičke ravnoteže između različitih konformacionih izomera, koji se javljaju usled odsustva slobodne rotacije arilvinil- grupa oko kvazi-jednostruke veze sa piridinskim prstenom, pomoću NAMFIS analize 1D i 2D NMR spektara određena su tri najstabilnija konformera i na osnovu toga izvršena dekonvolucija UV-Vis spektra.

U nastavku istraživanja proučavan je uticaj solvatacije na apsorpcione i emisione spektre ispitivanih jedinjenja, a dobijeni rezultati su analizirani primenom *Kamlet-Taft*-ove i *Catalán*-ove solvatochromne jednačine. Rezultati dobijeni metodom linearne korelacije energije solvatacije (LSER) su zatim dodatno analizirani sa stanovišta elektrostatičkog potencijala ispitivanih molekula u osnovnom i pobuđenom stanju. Uvođenje supstituenata na spoljašnjim fenilnim prstenovima, ili *N*-metilovanje centralnog piridinskog prstena, značajno utiče i na raspodelu elektronske gustine ispitivanih molekula i na geometrije i energije HOMO i LUMO orbitala. Izvršena je dekonvolucija emisionih spektara odabranih jedinjenja metodom multivarijacione rezolucije krivih (MCR) sa ciljem da se ispita efekat esterifikacije hidroksilne grupe na položaj emisionih maksimuma i složenost samog spektra.

C. UPOREDNA ANALIZA REZULTATA KANDIDATA SA REZULTATIMA IZ LITERATURE

Od otkrića tečnih kristala krajem 19. veka, pa sve do kraja 20. najviše su ispitivani tečni kristali oblika štapića. Tečni kristali oblika banane poslednje dve decenije predstavljaju jedno sasvim novo polje u oblasti tečnih kristala, pre svega zbog specifičnog pakovanja molekula i obrazovanja novih tipova mezofaza. Dosadašnjim ispitivanjem tečnih kristala oblika banane definisano je osam novih vrsta mezofaza, označenih hronološki od B1 do B8. Prednost

navedenih mezofaza je što i mala promena spoljašnjeg električnog ili magnetnog polja utiče na promenu orijentacije molekula, a time i na promenu njihovih optičkih svojstava.

Predmet istraživanja u okviru ove doktorske disertacije obuhvata sintezu i karakterisanje novih tečnih kristala oblika banane sa piridinom kao centralnim prstenom, kao i proučavanje uticaja strukture na njihova mezomorfna svojstva.

Dosadašnja ispitivanja su pokazala da obrazovanje i vrsta mezofaze kod tečnih kristala oblika banane u prvom redu zavise od sledećih strukturnih elemenata: centralnog prstena, grupa koje povezuju centralni, srednji i spoljašnji prsten, kao i dužine terminalnih lanaca. S obzirom da se radi o jako složenim molekulima, odnos strukture i svojstava tečnih kristala oblika banane intenzivno se proučava sa ciljem da se odrede strukturni elementi koji dovode do formiranja mezofaza sa željenim svojstvima. Zbog toga su kvantno-hemijski proračuni neophodni da bi se utvrdilo na koji način strukturne modifikacije mezogena oblika banane dovode do promena u njihovoj konformaciji i polarnosti. U literaturi se najčešće primenjuje DFT model ograničen na sisteme sa tri prstena ili na sisteme sa pet prstenova kod kojih se dugački terminalni alkil-lanci aproksimiraju metil-grupom.

Ostvareni rezultati u ovoj doktorskoj disertaciji u saglasnosti su sa zaključcima navedenim u literaturi, da smanjenjem polarnosti vezujućih grupa i povećanjem dužine terminalnih lanaca dolazi do povećanja stabilnosti mezofaza, snižavanja temperatura faznih prelaza i proširivanja temperaturnog intervala u kome se javljaju mezofaze. Rezultati proistekli iz ovog rada će doprineti proširenju fundamentalnih znanja iz oblasti sinteze i strukture tečnih kristala oblika banane, kao i boljem razumevanju odnosa njihove strukture i svojstava.

D. OBJAVLJENI I SAOPŠTENI RADOVI KOJI ČINE DEO DISERTACIJE

Iz disertacije su do sada proistekla dva rada publikovana u međunarodnim časopisima (kategorije M21 i M22), kao i dva rada saopštena na skupovima međunarodnog značaja i jedan rad saopšten na skupu nacionalnog značaja.

Rad publikovan u vrhunskom časopisu međunarodnog značaja (M21):

1. **J. M. Marković**, N. P. Trišović, T. Tóth-Katona, M. K. Milčić, A. D. Marinković, C. Zhang, A. J. Jákli, K. Fodor-Csorba, „A structure–property relationship study of bent-core mesogens with pyridine as the central unit”, *New J. Chem.*, 38 (2014) 1751–1760, ISSN: 1144-0546 (IF=3,159)

Rad publikovan u istaknutom časopisu međunarodnog značaja (M22):

1. **J. M. Marković**, N. P. Trišović, D. Mutavdžić, K. Radotić, I. O. Juranić, B. J. Drakulić, A. D. Marinković, „Solvatochromism of symmetrical 2,6-distyrylpyridines. An experimental and theoretical study”, *Spectrochim. Acta A*, 135 (2015) 435–446, ISSN: 1386-1425 (IF=2,129)

Radovi saopšteni na skupovima međunarodnog značaja štampani u izvodu (M34):

1. **J. Marković**, N. Trišović, A. Marinković, T. Tóth-Katona, A. Jákli, K. Fodor-Csorba, „Liquid crystalline behavior of new pyridine based bent-core mesogens: a structure–property relationship study“, 8th International Conference of the Chemical Societies of the South-East European Countries, Belgrade, Serbia, June 27th-29th, 2013. Book of Abstracts p.132. ISBN 978-86-7132-053-5

2. **J. M. Marković**, N. P. Trišović, T. Tóth-Katona, M. K. Milčić, A. D. Marinković, C. Zhang, A. J. Jákli, K. Fodor-Csorba, „On the mesomorphic properties of bent-shaped molecules with pyridine as the central ring“, XXI Czech-Polish seminar: Structural and ferroelectric phase transitions, Sezimovo Ústí, Czech Republic, May 19-23, 2014. p.50

Rad saopšten na skupu nacionalnog značaja štampan u izvodu (M64):

1. **J. Marković**, N. Trišović, J. Mirković, A. Marinković, “Proučavanje solvatohromnog ponašanja 2,6-bis[(*E*)-2-(3-etoksi-4-hidroksifenil)etenil]piridina”, Prva Konferencija mladih hemičara Srbije, Beograd, Srbija, 19. i 20. oktobar 2012. Program i Kratki izvodi radova p.55. ISBN 978-86-7132-050-4

E. ZAKLJUČAK KOMISIJE

Doktorska disertacija kandidata Jelene Marković predstavlja značajan i originalni naučni doprinos proučavanju odnosa strukture i svojstava tečnih kristala oblika banane. U okviru disertacije sintetisane su i detaljno ispitane tri serije molekula oblika banane sa piridinom kao centralnim prstenom. Proučavan je uticaj vezujućih grupa različite fleksibilnosti i polarnosti, koje povezuju centralni, srednji i spoljašnji prsten, na formiranje i vrstu mezofaze. Takođe, ispitan je i uticaj dužine terminalnih lanaca na konformacije molekula i njihovo pakovanje, pa samim tim i na vrstu mezofaze. Ostvareni rezultati doprinose proširenju fundamentalnih znanja iz oblasti sinteze i strukture tečnih kristala oblika banane, kao i boljem razumevanju odnosa njihove strukture i svojstava. Takođe je sintetisana i serija od sedam simetričnih derivata 2,6-distirilpiridina, prekursora korišćenih za sintezu treće serije tečnih kristala oblika banane, čija su fizičko-hemijska svojstva detaljno ispitana, a dobijeni rezultati predstavljaju značajan doprinos u oblasti proučavanja stiril boja sa širokom potencijalnom primenom.

Rezultati istraživanja prikazani u ovoj doktorskoj disertaciji do sada su publikovani u dva međunarodna časopisa (kategorije M21 i M22) i saopšteni na dva skupa međunarodnog značaja i jednom skupu nacionalnog značaja.

Na osnovu svega navedenog, Komisija predlaže Nastavno-naučnom veću Tehnološko-metalurškog fakulteta Univerziteta u Beogradu da prihvati doktorsku disertaciju kandidata Jelene Marković, dipl. inž. tehnologije pod nazivom „**Proučavanje strukture i svojstava tečnih kristala oblika banane sa piridinom kao centralnim prstenom**“, i odobri njenu odbranu pred komisijom u istom sastavu.

Beograd, 22.09.2014.

Članovi komisije za ocenu i odbranu doktorske disertacije:

Dr Aleksandar Marinković, docent
Tehnološko-metalurškog fakulteta,
Univerziteta u Beogradu

Dr Miloš Milčić, van. prof.
Hemijskog fakulteta,
Univerziteta u Beogradu

Dr Gordana Ušćumlić, red. prof.
Tehnološko-metalurškog fakulteta,
Univerziteta u Beogradu

Dr Nemanja Trišović, naučni saradnik
Tehnološko-metalurškog fakulteta,
Univerziteta u Beogradu